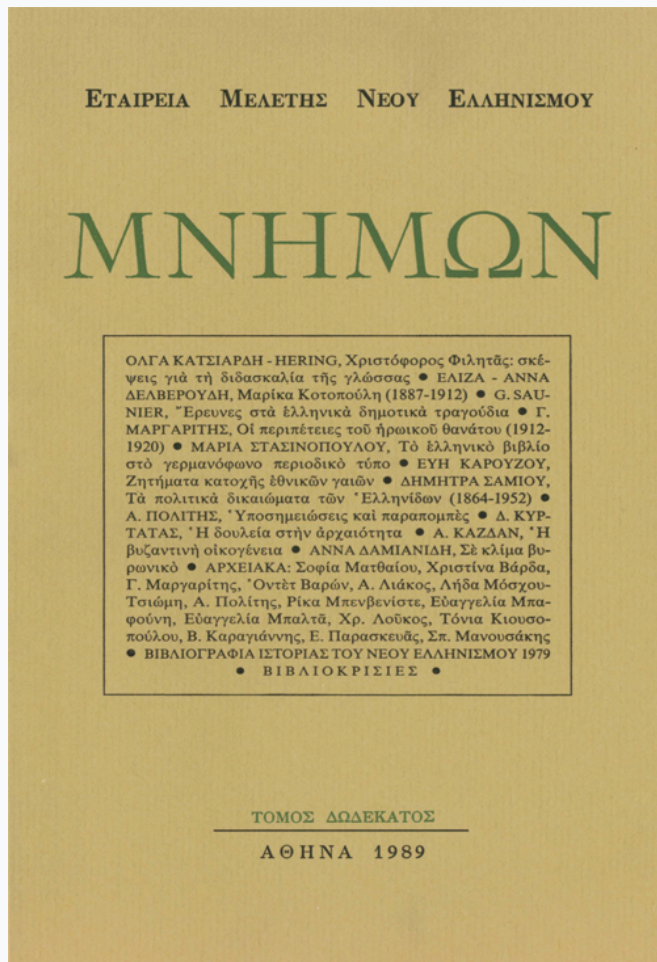

Μνήμων

Τόμ. 12 (1989)

Χρήστος Λούκος, Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια, 1828-1831

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.447](https://doi.org/10.12681/mnimon.447)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ Ε. (1989). Χρήστος Λούκος, Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια, 1828-1831. *Μνήμων*, 12, 269–271. <https://doi.org/10.12681/mnimon.447>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Χρήστος Λούκος, *Ἡ ἀντιπολίτευση κατὰ τοῦ Κυβερνήτη Ἰω. Καποδίστρια, 1828-1831*, Ἀθήνα, Θεμέλιο, 1988, 468 σ.

Ἡ βιβλιογραφία γιὰ τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια εἶναι πλούσια. Ὡστόσο, πολλὲς ἀπὸ τὶς μελέτες ποὺ γράφτηκαν γι' αὐτὸν καὶ ἰδίως γιὰ τὸ ἔργο του ὡς Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας δὲ χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀμεροληψία καὶ ἐπαρκὴ ἐκμετάλλευση τῶν πηγῶν. Ἔτσι ὑπάρχει ἀκόμα εὐρύς χώρος γιὰ σχετικὴ ἔρευνα. Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπίμαχα θέματα τοῦ χώρου αὐτοῦ ἔρχεται νὰ τὸ καλύψει μὲ ἐπιτυχία ἡ ἐργασία (διδακτορικὴ διατριβὴ) τοῦ κ. Χρήστου Λούκου μὲ τὸν τίτλο *Ἡ ἀντιπολίτευση κατὰ τοῦ Κυβερνήτη Ἰω. Καποδίστρια, 1828-1831*.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Λούκου στηρίζεται κυρίως σὲ πρωτογενεῖς πηγές, δημοσιευμένες καὶ ἀδημοσίευτες, ὅπως ἡ ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία τοῦ Κυβερνήτη, τὰ δημόσια ἔγγραφα τῆς καποδιστριακῆς περιόδου, οἱ ἐκθέσεις τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, τὸ ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου, ἰδιωτικὲς συλλογές, ὁ τύπος τῆς ἐποχῆς κ.ἄ. Οἱ σχετικὲς μὲ τὸ θέμα μελέτες δὲν ἀγνοήθηκαν ἀπὸ τὸ συγγραφέα, χρησιμοποιοῦντο ὅμως μὲ τὴν ἐπιφύλαξη ποὺ δημιουργεῖ κατὰ περίπτωσιν ἡ τυχὸν ἰδεολογικὴ τους φόρτιση. Ἡ ἐξαντλητικὴ ἔρευνα ποὺ ἔγινε γιὰ τὴ σύνταξιν τῆς μελέτης αὐτῆς μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν πυκνὴν τεκμηρίωσιν (ὑποσημειώσεις), ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὸν ἔλεγχον τῶν ἐκτιθεμένων, ἀλλὰ συγχρόνως περιέχει καὶ πλῆθος πληροφοριῶν καὶ ἐνδείξεων γιὰ διερεύνησιν ποικίλων θεμάτων.

Ὁ σ. στὴν ἐνλόγω ἐργασία του ἐρευνᾷ ἀφενὸς τὶς ἰδεολογικὲς θέσεις καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ Καποδίστρια, καὶ ἀφετέρου τὴν σύνθεσιν, τὰ κίνητρα, τοὺς στόχους καὶ τὴν δράσιν τῆς ἀντιπολίτευσης. Ἡ ἐπικάλυψιν τῶν διαφορῶν συμβάντων, ὁ καθοριστικὸς ρόλος τῶν προσώπων καὶ ἡ πολυπλοκότητι τῶν σχέσεων στὴ «μικρὴ διάρκεια» τῆς τετραετίας 1828-1831 ὑπαγόρευσαν τὴ συγχρονικὴ ἀφήγησιν τῶν γεγονότων. Τοῦτο ἐλαττώνει τὶς εὐκαιρίες γιὰ γενικεύσεις, παρέχει ὅμως τὴ δυνατότητα νὰ φανεῖ καθαρότερα ἢ δυναμικὴ τῶν παραγόντων Καποδίστριας-ἀντιπολίτευση στὴν ἐκάστοτε διαλεκτικὴν τους σχέσιν.

Ὁ σ., ὕστερα ἀπὸ μιὰ σύντομην ἀναφορὰν στὴν κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ τὶς πολιτικὲς ἀντιθέσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπανάστασης τοῦ '21, καθὼς καὶ τὶς περιστάσεις ποὺ ἐπέτρεψαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Καποδίστρια ὡς Κυβερνήτη ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Τροιζήνας, ἀναλύει τὰ κυβερνητικὰ μέτρα καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ Καποδίστρια νὰ ἐγκα-

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ

Ἡ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ
ΙΩ. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
1828-1831

ΘΕΜΕΛΙΟ

θιδρύνει έναιο συγκεντρωτικό κράτος. Έπιχειρώντας να προσδιορίσει την ιδεολογία του Καποδίστρια, ό σ. έπισημαίνει ότι «στη διαμόρφωσή της συνέβαλαν άποφασιστικά ή άριστοκρατική του καταγωγή, ή βαθιά θρησκευτικότητα του, ή ύπηρεσία του στη ρωσική αύλή, αλλά και ή δυτική του παιδεία και ή βαθύτατη γνωριμία των ευρωπαϊκών πραγμάτων». Θα μπορούσε, παρατηρεί, να θεωρηθεί όπαδός της πεφωτισμένης δεσποτείας ό όποιος όμως δέν παρέβλεπε τις πραγματικότητες που είχαν δημιουργηθεί από τη Γαλλική Έπανάσταση, ούτε την ανάγκη να προσαρμοστεί τό κράτος σ' αυτές, για να εξασφαλίσει την κοινωνική ίσορροπία. Ό σ. δέν συμφωνεί με εκείνους που χαρακτηρίζουν τόν Καποδίστρια φιλελεύθερο, μολοντί παραδέχεται ότι όρισμένες ένέργειές του είχαν φιλελεύθερο χαρακτήρα και ότι στο κυβερνητικό του πρόγραμμα υπάρχουν άξιόλογα στοιχεία έκσυγχρονισμού. «Φαίνεται», παρατηρεί, «ότι (ό Καποδίστριας) δέν ήταν αντίθετος πρós ένα σύστημα διακυβέρνησης που σκόπευε στην προοδευτική χειραφέτηση τών μεσαίων στρωμάτων κάτω από την αίγίδα μιás πατερναλιστικής πολιτείας, και ότι θεωρούσε τη συνταγματική μοναρχία ως τό πολίτευμα εκείνο που θα μπορούσε, χωρίς μεγάλους κλυδωνισμούς, να συζεύξει τις παλιές με τις νέες κοινωνικές τάσεις. Την καθίερωση όμως και τό βαθμό της αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης έξαρτούσε από τη δημιουργία τών κατάλληλων κοινωνικών όρων και την επέκταση της μόρφωσης». Ό σ. παίρνει από την άρχή θέση στο θέμα τών σχέσεων του Καποδίστρια με τη Ρωσία, άπορρίπτοντας την άποψη ότι ύπήρξε «τυφλό όργανο» της δύναμης αυτής. «Όπου ύπήρξε προσέγγιση άπόψεων Καποδίστρια και Ρωσίας», λέγει, «δέν όφειλόταν σέ σχέση έξάρτησης, αλλά σέ όμοιότητα νοοτροπίας και σέ ταυτότητα συμφερόντων».

Ένσχέσει με την αντιπολίτευση, ό σ. έπισημαίνει την άνομοιογένειά της και τη διαφοροποίησή της κατά τη διάρκεια της τετραετίας. Κύριος πυρήνας της ύπήρξαν άρχικά οί πρόκριτοι της Πελοποννήσου, όπως οί Μαυρομιχαλαίοι και οί Δελιγιανναίοι, καθώς και όρισμένοι πολιτικοί και διανοούμενοι. Οί πρόκριτοι αυτοί, που έξέφραζαν τη συντήρηση, είδαν τό συγκεντρωτικό καθεστώς του Καποδίστρια ως άπειλή για τις τοπικές τους επιρροές. Στην αντιπολίτευση, όστόσο, έντάχθηκαν σιγά σιγά και άτομα ή ομάδες (Τρικύπης, Μαυροκορδάτος, Πολυζώιδης, Φαρμακίδης, Κουντουριώτες, έμποροι της Έρμούπολης, κ.ά.) με προοδευτικές ιδέες που είχαν να αντιπροτείνουν ένα άλλο τρόπο όργάνωσης του κράτους κατά τά συνταγματικά πρότυπα στις προηγμένες ευρωπαϊκές χώρες.

Ό Καποδίστριας δέν έπιχείρησε έποικοδομητικό διάλογο με τά στοιχεία αυτά, που θα μπορούσαν να τόν βοηθήσουν στο έργο του, αλλά, όπως παρατηρεί ό σ., τήρησε άπέναντί τους στάση άρνητική και κατέφυγε άκόμα και σέ άστυνομικά μέτρα ή διώξεις, πιστεύοντας ότι ή αντιπολίτευση ήταν μιá ομάδα παραπλανημένων και φιλόδοξων άτόμων, ή όποία μάλιστα κατευθυνόταν από ξένους παράγοντες.

Η αντιπολίτευση έξάλλου δέν μπόρεσε να διακρίνει και τις θετικές πλευρές της καποδιστριακής πολιτικής ή όποια, πίστευε, θα έθετε σέ κίνδυνο τούς στόχους της Έπανάστασης. Έτσι τήρησε έπίσης στάση άρνητική, που σιγά σιγά όδήγησε σέ ρήξη (γεγονότα του Πόρου) και τέλος στη δολοφονία του Κυβερνήτη.

Κατά την έκτίμηση του σ., «ή δολοφονία του Καποδίστρια δέν φαίνεται να ήταν άποτέλεσμα ευρύτερης συνωμοσίας, στην όποια διευθυντικό ρόλο είχαν ξένοι παράγοντες ή ή ήγεσία της αντιπολίτευσης στην Ύδρα, αλλά τό τελευταίο όπλο που διέθεταν τά πιό παραδοσιακά στοιχεία της έλληνικής κοινωνίας για να υπερασπίσουν την άμεσα άπειλούμενη κοινωνική τους ύπόσταση. Η συγκυρία έδωσε στην πράξη τους διαφορετικό περιεχόμενο».

Ὁ ρόλος τῶν τριῶν δυνάμεων, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, δὲν εἶναι χωρὶς σημασία σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὶς σχέσεις τοῦ Καποδίστρια μὲ τὴν ἀντιπολίτευση, δὲν ὑπῆρξε, ὥστόσο, κατὰ τὸ σ., παράγοντας ἀποφασιστικὸς γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς τελευταίας καὶ γενικότερα γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἐσωτερικῆς κατάστασης.

Μὲ ἐπίγνωση ὅτι ἡ πραγματικότητα εἶναι σύνθετη καὶ ὅτι θὰ ἦταν παραπλανητικὸ «νὰ ἀπομονώνεται κάποια πλευρὰ τῆς προσωπικότητας καὶ δράσης τοῦ Ἰω. Καποδίστρια ἢ τῶν ἀντιπάλων του καὶ νὰ γενικεύεται», ἐπιχειροῦνται στὸν Ἐπίλογο (σσ. 393-400) ὀρισμένες θεωρητικὲς προσεγγίσεις ποὺ στηρίζονται σὲ ὅσα προηγουμένως ἐκτέθηκαν ἀναλυτικά.

Συμπερασματικῶς πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι ὁ σ. προσπάθησε μὲ ἐξαντλητικὴ χρῆση τῶν πηγῶν νὰ κατανοήσει τὶς πραγματικότητες τῆς ἐξεταζόμενης περιόδου, δηλαδὴ τοὺς πολιτικούς, οἰκονομικούς καὶ κοινωνικούς συσχετισμοὺς στὰ ἐλεύθερα ἑλληνικὰ ἐδάφη τοῦ 1828-1831. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ παρακολούθησε μὲ ἐπιτυχία τὴν πολιτικὴν τοῦ Καποδίστρια καὶ τῆς ἀντιπολίτευσης ἐναντίον του. Μπόρεσε ἔτσι νὰ ἀποφύγει τοὺς ἀναχρονισμοὺς καὶ νὰ ἀποδείξει τὴν πολυπλοκότητα τῶν φαινομένων. Οἱ θεωρητικὲς προσεγγίσεις —γενικεύσεις θεμιτοῦ βαθμοῦ— ποὺ ἐπιχειρεῖ στὸν Ἐπίλογο ἐπιτρέπουν κάποιες νέες ὑποθέσεις γιὰ τὶς στάσεις καὶ συμπεριφορὰς ἀτόμων καὶ ὁμάδων σὲ μίᾳ κρίσιμη περίοδο τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Πληθυσμὸς καὶ οικισμοὶ τῆς Πελοποννήσου, 13^{ος}-18^{ος} αἰῶνας, ἐκδ. Ἱστορικὸ Ἀρχειο/Εμπορικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, Αθήνα 1985, 414 σ.

«Μποροῦμε νὰ προσδιορίσουμε τὸ χρόνο στη διάρκεια τοῦ οὗοιου πραγματώνεται μίᾳ ὀρισμένη μορφή οικιστικῆς οργάνωσης τοῦ χώρου; Ὑπάρχει ολοκληρωμένη μορφή οικιστικῆς οργάνωσης; Ἀν ναι, ποίος εἶναι ὁ τρόπος μετάβασης ἀπὸ τὴ μίᾳ μορφή σὴν ἄλλη; Καὶ οἱ οικιστὲς; Ποίες ἰδιαιτερότητες πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν σὲ κάθε μίᾳ ἀπὸ τὶς φάσεις-τομέες τῆς ἱστορίας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν οικισμῶν τῆς Πελοποννήσου;».

Ἔτσι συνοψίζει στὸν πρόλογό-του ὁ Βασίλης Παναγιωτόπουλος τὰ κεντρικὰ προβλήματα ποὺ ἐπιχειρήσε νὰ ἀντιμετωπίσει, γιὰ νὰ συνεχίσει ἀμέσως μετὰ: «ἀλλὰ φοβάμαι ὅτι ὁ ἀναγνώστης δὲν θὰ βρεῖ πάντα ικανοποιητικὴ ἀπάντηση». Δὲν πρόκειται γιὰ σεμνότητα, παρὰ γιὰ ψυχραὶμη στάθμη: ὑποκειμενικὲς καὶ κυρίως ἀντικειμενικὲς δυσκολίες περιζώνουν τὸ θέμα

